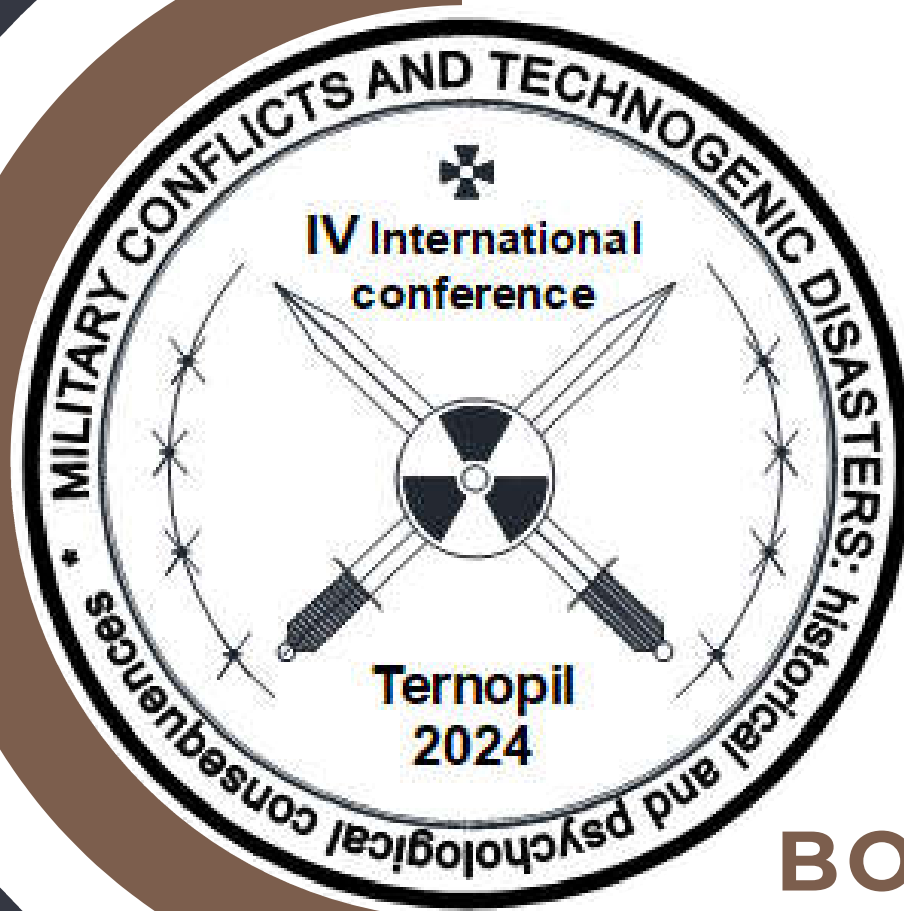

ЗБІРНИК ТЕЗ

**BOOK OF
ABSTRACTS OF**

**IV Міжнародної
наукової конференції**

**«ВОЄННІ КОНФЛІКТИ ТА ТЕХНОГЕННІ
КАТАСТРОФИ: історичні та
психологічні наслідки»**

ТНТУ ім. І. Пулюя, 2024

Воєнні конфлікти та техногенні катастрофи: історичні та психологічні наслідки: Збірник тез IV Міжнародної наукової конференції, 18-19 квітня 2024 р. / упоряд. А.А. Криськов, М.Я. Блавицький, Н.В. Габрусєва. Тернопіль: ФОП Паляниця В. А., 2024. 177 с.

ISBN 9786177875771

Збірник містить матеріали IV Міжнародної наукової конференції «ВОЄННІ КОНФЛІКТИ ТА ТЕХНОГЕННІ КАТАСТРОФИ: історичні та психологічні наслідки». Конференція проведена Тернопільським національним технічним університетом імені І. Пулюя 18-19 квітня 2024 р. Основне проблемне поле конференції: питання психологічної та соціальної реабілітації постраждалих під час воєнних конфліктів; основні напрямки новітніх досліджень у мінімізації наслідків воєнних конфліктів та техногенних катастроф; шляхи міжнародного співробітництва у подоланні екологічних, економічних, психологічних, соціальних проблем, пов'язаних із воєнними конфліктами та техногенними катастрофами тощо.

Всі права захищені. Жодна із тез доповідей цього видання не може бути повністю чи частково відтворена або розмножена електронним, механічним, фото- чи будь яким іншим способом без попереднього письмового погодження з програмним комітетом конференції. Всі доповіді відтворено з дозволу їх авторів. Видавець не несе відповідальності за будь який збиток, заподіяний особам чи власності внаслідок некоректності поданої у збірнику інформації або при використанні будь яких методів, виробів чи ідей, які описано у поданих авторами тезах доповідей.

ISBN 9786177875771

Матеріали відображають точку зору авторів, яка може не збігатися з позицією редколегії

ЗМІСТ

ВСТУПНЕ СЛОВО **12**

Микола Митник, ректор Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя, Україна;

Людмила Головова, Віцепрезидент української наукової діаспори у Франції, д-р екон. наук, проф. Українського державного університету науки і технологій, м. Дніпро, Україна;

Богдан Андрушків, д-р екон. наук, проф., Президент Академії соціального управління, Україна;

Михайло Блавіцький, помічник ректора Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя, Україна

ГРОМАДСЬКА ІНІЦІАТИВА ЯК ІНСТРУМЕНТАРІЙ ДОСЯГНЕННЯ ГЛОБАЛЬНИХ ЦІЛЕЙ МИРУ У СВІТІ

Marcos António Nogueira **14**

President of Congress of European Emerging Regions, Brussels, Belgium

Секція 1. ПСИХОЛОГІЧНА І СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ ТА РЕАБІЛІТАЦІЯ ЖЕРТВ ВОЄННИХ КОНФЛІКТІВ І ТЕХНОГЕННИХ КАТАСТРОФ **16**

Адамська З., канд. психол. наук, доц. **16**

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Україна

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ПРИЧИНИ СУЇЦИДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Adamska Z., Ph.D. (Psychology), Assoc. Prof.

SOCIAL-PSYCHOLOGICAL CAUSES OF SUICIDAL BEHAVIOR AMONG ADOLESCENTS IN CONDITIONS OF WAR

Вишньовський В., канд. психол. наук, доц. **19**

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Україна

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ГОРЮВАННЯ ЧЛЕНІВ СІМ'Ї ЗАГИБЛОГО ВОЇНА

Vyshnovskiy V., Ph.D. (Psychology), Assoc. Prof.

PSYCHOLOGICAL FEATURES OF THE MOURNING OF FAMILY MEMBERS OF A DEAD WARRIOR

Герман О., канд. іст. наук, доц., Заслужений діяч мистецтв України **22**

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Україна

КОМПЛЕКСНЕ ЗМЕРЕЖЕННЯ КРИЗОВИХ СТАНІВ ВИКЛИКАНИХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЮ ВІЙНОЮ

Herman O., Ph.D., Assoc. Prof.

COMPREHENSIVE ASSESSMENT OF CRISIS STATES CAUSED BY THE RUSSO-UKRAINIAN WAR

Мардинавка О.; Назаревич Л., канд. філол. наук, доц. **24**

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Україна

ВІДМОВА УКРАЇНЦІВ ВІД СИМВОЛІВ, ЯКІ АСОЦІЮЮТЬСЯ З РОСІЄЮ

Mardynavka O.; Nazarewycz L., Ph.D., Assoc. Prof.

REFUSAL OF UKRAINIANS FROM SYMBOLS ASSOCIATED WITH RUSSIA

Мешко Г., д-р пед.х наук, проф.; Мешко О., канд. психол. наук, доц. **26**

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Україна

ТРИВОЖНІСТЬ ЯК СУБ'ЄКТИВНИЙ ПРОЯВ ЕМОЦІЙНОГО НЕБЛАГОПОЛУЧЧЯ УЧНІВ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Meshko H., Dr. of Pedagogical Sciences, Prof.; Meshko O., Ph.D., Assoc. Prof.

We don't give up Ukraine. We don't give up freedom. We don't give up Europe. We don't give up unity. We don't give up victory. Unity is victory, and victory is peace. Thank you very much for allowing me to be part of your event. It's always a big pleasure. We are in touch, and let's have a positive mood and these words as words of hope. So thank you very much.

Slava Ukraini!

Секція 1. ПСИХОЛОГІЧНА І СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ ТА РЕАБІЛІТАЦІЯ ЖЕРТВ ВОЄННИХ КОНФЛІКТІВ І ТЕХНОГЕННИХ КАТАСТРОФ

УДК 159.96

Адамська З., канд. психол. наук, доц.

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Україна

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ПРИЧИНИ СУЇЦИДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Анотація. У роботі здійснено емпіричне дослідження соціально-психологічних чинників суїцидальної поведінки підлітків в умовах війни обґрунтовано психологічні особливості підлітків, схильних до суїциду; охарактеризовано причини суїцидальних думок, настроїв у підлітків в умовах війни.

Ключові слова: суїцид, суїцидальна поведінка, схильність до суїцидальної поведінки, підлітковий вік.

Adamska Z., Ph.D. (Psychology), Assoc. Prof.

Ternopil Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical University, Ukraine

SOCIAL-PSYCHOLOGICAL CAUSES OF SUICIDAL BEHAVIOR AMONG ADOLESCENTS IN CONDITIONS OF WAR

Abstract: The paper presents an empirical study of the social-psychological factors of suicidal behavior among adolescents in conditions of war. The psychological characteristics of adolescents prone to suicide are substantiated, and the reasons for suicidal thoughts and moods in adolescents in conditions of war are characterized.

Keywords: suicide, suicidal behavior, propensity to suicidal behavior, adolescence.

Вивченню умов та факторів розвитку суїцидальної поведінки сьогодні присвячено чимало досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних науковців (А. Адлер, Л. Васильченко, Т. Вашеко, В. Войцех, Є. Вроно, О. Головаха, К. Горні, Я. Гошовський, Л. Димитрова, Е. Дюркгайм, С. Жабокрицький, Л. Крижанівська, Е. Кюблер-Росс, К. Меннінгер, В. Москалець, І. Паперно, О. Пурло, В. Роменець, Г. Салліван, Л. Скаковська, Н. Фейбероу, З. Фройд, Дж. Хіллмен, К. Юнг та ін.). Однак попри численні дослідження, сьогодні все ще мало уваги приділяється вивченню проблеми підліткового суїциду в умовах війни, що зумовило визначення мети нашого дослідження: емпіричне дослідження соціально-психологічних чинників суїцидальної поведінки підлітків в умовах війни.

Так, в контексті вчинкового підходу до дослідження психологічних феноменів (О. Киричук, І. Маноха, В. Роменець, В. Татенко, Т. Титаренко) самогубство розглядається як вчинок, спрямований на позбавлення людиною себе життя, а суїцидальна поведінка – як вчинкова активність, яка складається з ситуаційного конфлікту, спрямованості суб'єкта на певну зміну ситуації, наявної боротьби мотивів, яка розв'язується у вчинковому акті, та феномену післядії у випадку суїцидальної спроби [2].

В останніх дослідженнях щодо психологічних наслідків, спричинених війною (С. Єрмак, Л. Калашнікова, А. Лобанова, Т. Солодова, Н. Хамрик та ін.), значний акцент робиться саме на вікових, індивідуально-психологічних та культурних особливостях реагування на стресову

ситуацію. Зокрема, соціально-психологічними чинниками суїцидальних проявів у підлітків в умовах війни дослідники визначають такі: тривалий вплив несприятливих подій, вікові особливості реакцій на стресову ситуацію, важкий досвід травматичної події, неконтрольована агресія й аутоагресія, відчуття безсилля, безпорадності, зміна місця проживання, втрата друзів, рідних, труднощі в комунікації, в налагодженні нових стосунків; замкнутість та депресія; руйнування життєвих планів і майбутнього особистості [1; 3; 4].

З метою емпіричного дослідження цих причин ми використали методику на визначення схильності до суїцидальної поведінки М. Горської та методику діагностики рівня суб'єктивного відчуття самотності Д. Рассела і М. Фергюсон. До того ж досліджуваним було запропоновано дати відповідь на запитання анкети: «Чи змінював (ла) місце проживання у зв'язку з будь-якими обставинами, пов'язаними з війною?»; «З 24 лютого 2022 року до сьогодні, які емоції частіше охоплюють тебе?». У дослідженні взяли участь 95 підлітків, віком 13-16 років, з яких 56 дівчат і 39 юнаків.

Зупинимося на аналізі одержаних результатів. Як бачимо з діаграми на рис.1 більше половини підлітків (66%) не змінювали місця проживання в період війни, а 34% переїхали в інше місто або країну.

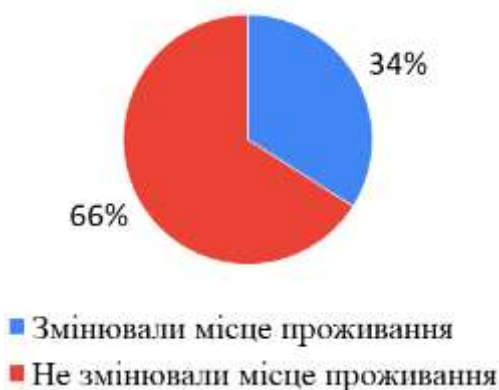

Рис.1 Розподіл підлітків за зміною місця проживання через війну (n=95)

Проаналізувавши емоції, які відчувають підлітки від початку війни (рис.2) можна зробити висновок, що переважає злість на певних людей (62,22%), віра (60%) та страх за життя рідних (55,56%). Майже половину досліджуваних відчувають агресію та лють (42,22%), жагу боротьби (40%).

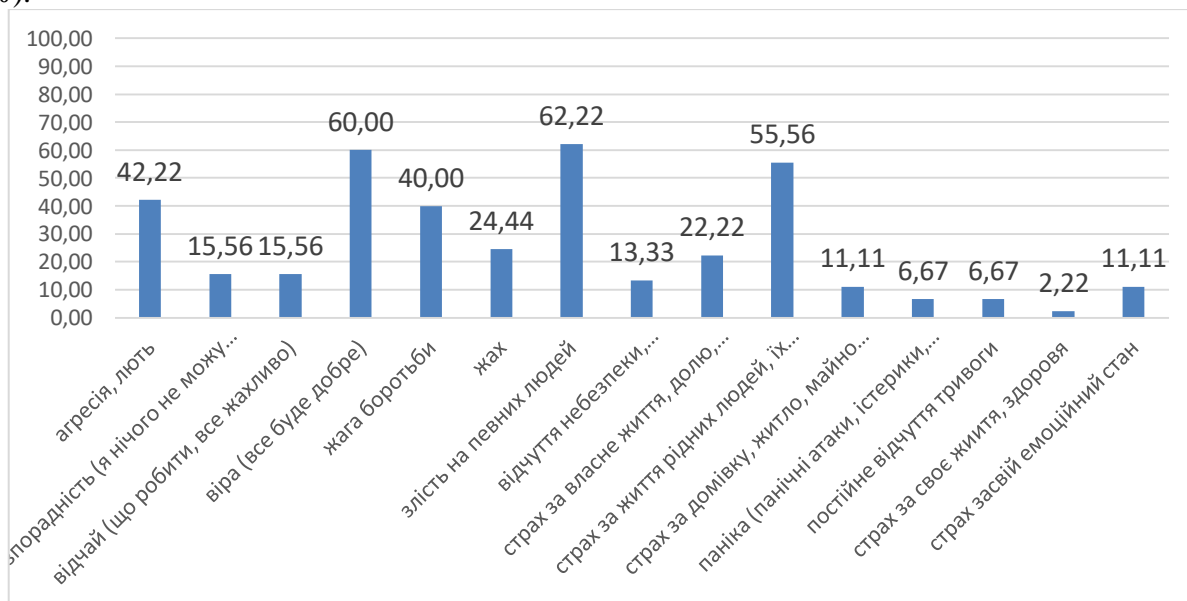

Рис.2 Розподіл емоцій, які відчувають підлітки від початку повномасштабної війни в Україні (у %)

Одну п'яту займають такі емоції як жах (24,44%), страх за власне життя, долю, майбутнє (22,22%). Решта емоцій – безпорадність (15,56%), відчай (15,56), відчуття небезпеки, незахищеності (13,33%), страх за власне життя, долю, майбутнє (11,11%), паніка, (6,67%), постійне відчуття тривоги (6,67%), страх за своє життя, здоров'я (2,22%) тощо.

Як бачимо з діаграми на рис.3 майже половина (42,2%) підлітків мають низький рівень схильності до суїциду. Однак у 28,9% підлітків рівень схильності до суїциду потребує уваги і така ж кількість (28,9%) мають високий рівень схильності до суїциду. Порівнявши результати з тими, які були одержані нами у 2021 році (рис. 4), спостерігаємо суттєве зростання кількості підлітків з високим рівнем схильності до суїцидальної поведінки.

Рис.3 Розподіл показників схильності підлітків до суїцидальної поведінки у 2022 р. (n=95)

Рис.4 Розподіл показників схильності підлітків до суїцидальної поведінки у 2021 р. (n=84)

Як бачимо з діаграми на рис.5, у більшості досліджуваних переважає низький рівень за показниками: тривожність (35,6%), ригідність (40%), агресія (46,7%). Однак як зазначає автор методики, низькі показники за шкалою «Агресія» можуть свідчити про схильність до суїциду. Так само високий і дуже високий рівень агресивності (24,4%, 4,5%), який свідчить про підвищену психологічну активність, прагнення до лідерства через застосування сили до інших людей можна розглядати однією з причин їх схильності до суїциду.

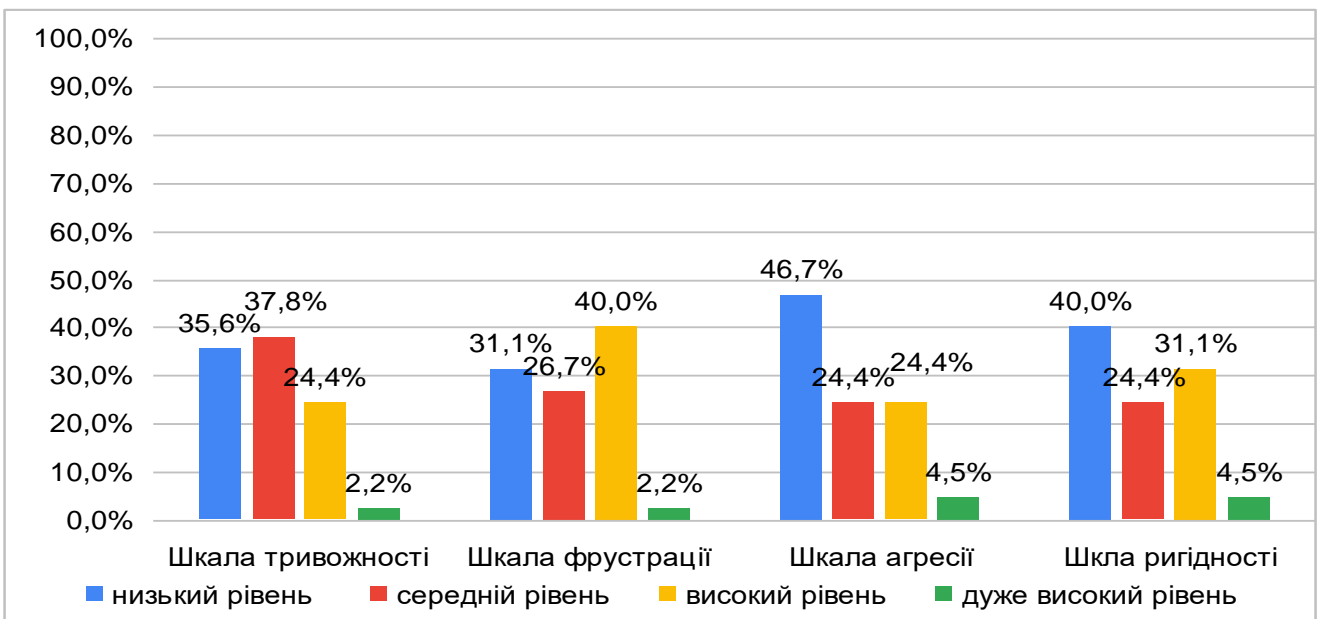

Рис.5 Розподіл показників суїцидальної поведінки у підлітків (n=95)

Причиною схильності до суїциду може бути розчарування, яке виникає у підлітків через реальні або уявні перешкоди, які заважають досягненню мети. Так у одній четвертій досліджуваних (24,4%) спостерігаємо високий рівень показників тривожності. Однією з причин схильності до суїцидальної поведінки науковці-психологи називають ригідність – труднощі у зміні визначеної суб'єктом діяльності за умов, що така перебудова справді потрібна. Серед наших досліджуваних виявлено 31,1% з високим і 4,5% з дуже високим рівнем цього показника (рис.5).

Аналізуючи діаграму рис.6, бачимо, що половина досліджуваної групи мають середній рівень самотності (48,9%). У 35,6% спостерігаємо низький рівень самотності, проте у 15,5% спостерігаємо високий рівень самотності. Можна зробити висновок, що близько половини підлітків відчувають самотність у період війни.

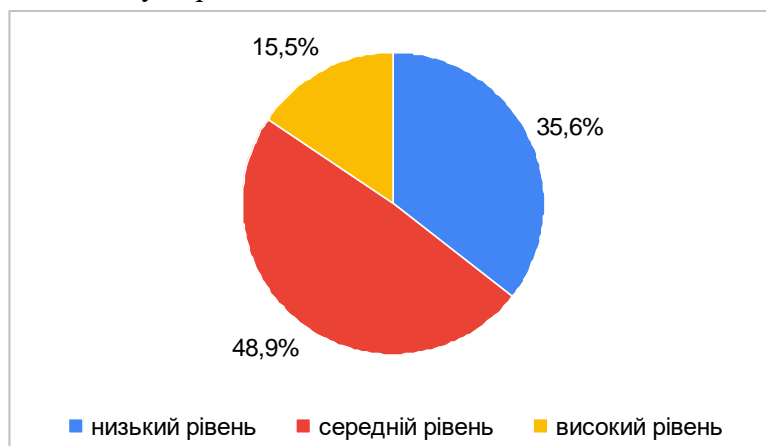

Рис.6 Розподіл показників відчуття самотності у підлітків (n=95)

Отже, здійснене нами емпіричне дослідження засвідчило, що рівень схильності до суїциду у третини підлітків потребує уваги і 28,9% мають високий рівень схильності до суїциду. Основними причинами схильності до суїциду можна назвати як низький, так і високий рівень агресивності підлітків, високий рівень тривожності, фрустрованості (розчарування через реальні або уявні перешкоди на шляху до досягнення мети), а також ригідність. Ще однією з причин можна назвати відчуття самотності.

Джерела та література

1. Журба К. Війна як чинник впливу на смисложиттєву сферу сучасних підлітків. *НОВА ПЕДАГОГІЧНА ДУМКА*. 2022. №2 (110). С.105 – 109.
2. Рибалка В.В. Психологічна профілактика суїцидальних тенденцій в учнівській молоді: Методичні рекомендації. К.: ІПППО АПН України, КФ ВМУРолі “Україна”, ПП Щербатих О.В., 2007. 68 с.
3. Тюріна В.О., Солохіна Л.О. Вплив військових конфліктів на психічне здоров'я людини: короткий огляд зарубіжних досліджень. *Особистість, Суспільство, Війна*. Харків. 2022. С. 116 – 118.
4. Яцина О.Ф. Вплив війни на психічне здоров'я: ознаки травматизації психіки дітей та підлітків. *Наукові перспективи*. 2022. № 7(25). С. 554 - 567

УДК 159.9

Вишньовський В., канд. психол. наук, доц.

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Україна

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ГОРЮВАННЯ ЧЛЕНІВ СІМ'Ї ЗАГИБЛОГО ВОЇНА

Анотація. У тезах розглядаються актуальні питання психологічних аспектів горя у членів сімей загиблих воїнів в умовах воєнного конфлікту на території України. Особлива увага